N:o 6 (17) STOCKHOLM JUNI 1918

POLSK BULLETIN

Stockholm den 28 maj 1918.

I anslutning till de förhandlingar, vilka för närvarande föras mellan de ledande krafterna inom Tyskland och Österrike-Ungern angående utformningen av förbundet, kommer inom den närmaste framtiden även ordnandet av den polska frågan att bli föremål för diskussion. Att härvid även det polska regentskapsrådet och den polska regeringen skola inkallas som *jämnbördiga* och *aktiva* deltagare i konferensen, lider väl knappast något tvivel. I annat fall skulle besluten betraktas såsom påtvungna och av det polska folket mottagas med misstroende.

De i den rikstyska och österrikiska pressen uppdykande ryktena beträffande formerna för den lösning av den polska frågan, som kan väntas, kunna utan vidare karakteriseras som godtyckliga kombinationer och kunna följaktligen ingalunda lämna något slags besked rörande de båda centralmakternas officiella program. Också det, som skrives om de polska ledande personligheternas stämning och meningar, bör upptagas med den största försiktighet. En sak är dock säker — såväl warschauregeringen som ock regeringarna i Berlin och Wien inse, att det nuvarande provisoriet, det eviga vacklandet och den ihållande ovissheten så snart som möjligt måste taga ett slut, såvida man ännu vill tro på en polsk-tysk överenskommelse.

Så länge det principiella beslutet ännu icke fattats, kan heller icke *arméfrågan* i Polen i någon mera betydande mån gå framåt. Den förberedande verksamheten fortsättes, officerare och underofficerare utbildas i krigsskolorna, åtgärder för den obligatoriska rekryteringen av den yngsta årgången vidtagas, men man väntar dock alltid på den polska regeringens slutliga uppgörelse med centralmakterna för att avsluta förberedelserna och taga itu med uppställandet av den nationella armén.

Man motser med en viss spänning *statsrådets* överläggningar. Man måste livligt beklaga, att de *radikala* partierna vägrat deltaga i valen, i det att de anse statsrådets institution som någonting antidemokratiskt och fordra det polska parlamentets omedelbara inkallande. De glömma dock, att enligt de båda kejsarnas proklamation av den 12 september 1917 statsrådet måste gå före parlamentet och bestämma valordningen till det sistnämnda. Det låg ej i den polska regeringens makt att ändra detta beslut. Men den är fast besluten att så mycket som möjligt påskynda öppnandet av en — *på absolut demokratisk grund organiserad* — riksdag.

DEN POLSKA REGERINGENS REPRESENTANTER I UTLANDET.

Efter en arbetsfylld vistelse i Warschau har herr *A. Lednicki* återvänt till *Ryssland* för att — i det polska regentskapsrådets namn — övertaga företrädandet av de polska intressena. Herr Lednickis fullmakter gå huvudsakligen ut på sådana frågor som återställande av de polska kapitalen och de av den ryska regeringen bortförda statsarkiven, konsularskydd för den polska emigrationen i Ryssland och reglering av emigranternas återvändande.

Till den polska regeringens representant i *Finland* har av det polska regentskapsrådet och i samförstånd med den finländska senaten utnämnts ingeniör *Joseph Ziabicki*. Han är sedan flera år tillbaka bosatt i Finland och äger där fastigheter.

I *Berlin* verkar en polsk representation, till vilken höra furst *Mathias Radziwill*, greve *Adam Ronikier* och greve *Potulicki*.

ÖVERLÄMNANDET AV FÖRVALTNINGEN I POLEN.

Överlämnandet av konungarikel Polens civilförvaltning i polska händer utgjorde ämnet för de förhandlingar, som nyligen ägt rum mellan ockupationsmyndigheterna och den polska regeringen. Pressavdelningen vid det polska ministerrådets presidium meddelar angående resultatet av förhandlingarna följande:

»*Vissa grenar* av förvaltningen kunna överlämnas åt de polska myndigheterna genast efter erhållande av samtycke från ockupationsmakternas centralmyndigheter i Berlin och Wien; många, som principiellt redan nu äro lämpliga för tilldelning, äro i behov av ett dryftande av enskildheter, som kommer att äga rum på speciella kommittésammanträden; åter andra skola först överlämnas vid den tidpunkt, då de polska myndigheterna *kunna övertaga hela förvaltningen.*»

UTTALANDEN AV MINISTERN STECKI.

»Kurjer Polski» innehåller en intervju, som en av dess medarbetare haft med den *polske inrikesministern Stecki* i frågan rörande övertagandet av förvaltningen. Ministern yttrade därvid bl. a.:

»Frågan om de polska myndigheternas övertagande av konungariket Polens politiska förvaltning utgör föremålet för underhandlingarna med representanterna för den tyska och den österrikiska militärförvaltningen. Jag tror, att dessa underhandlingar, särskilt i samband med de verksamhetsområden och förvaltningsgrenar, som icke behöva något tillsättande av lokala ämbeten, ej skola möta några större svårigheter. Det gäller här i första rummet de polska centralämbetena och kompetensen härför. Jag skulle exempelvis kunna anföra några av inrikesministeriets principiella attribut, såsom frågan om tillerkännandet av rätten att meddela tillståndsbevis för utgivandet av tidskrifter eller frågan om firmors namnförändring (just för detta ändamål ha många ansökningar inlämnats). Därefter kommer i viss grad och med vissa förbehåll frågan om legalisering av sällskap och föreningar. Just nu är det svårt att ens tillnärmelsevis förutse tidpunkten för övertagandet av förvaltningen. Denna fråga utgör föremål för noggranna överväganden. Jag måste påpeka, att förberedandet av lagförslagen är synnerligen viktig och att deras antagande i och för lagstiftningen kommer att taga ganska mycken tid i anspråk. Sedan denna angelägenhet definitivt ordnats, kunna gynnsamma förhållanden inträda, vilka möjliggöra övertagandet av en rad förvaltningsgrenar.

I detta avseende kommer frågan om *stadgar för kommunalråd* och frågan om *stadgar för stadssamhällen* att intaga främsta rummet. Vi ha hittills på det österrikiska ockupationsområdet vissa stadgar för större städer och andra sådana för mindre städer; på det tyska ockupationsområdet tillämpas de s. k. Hindenburgska stadsföreskrifterna och ytterligare en del andra, enligt förebilden av de stadgar, som gälla för Warschau. Övertagandet och tillsättandet av kretsämbetena måste föregås av en praktisk introduceringstid för den sökande hos den tyska förvaltningen. Detta kommer dock icke att låta sig genomföra i alla kretsar, ty visserligen äga vi mycket begåvade och för dessa platser lämpliga aspiranter, men de behärska icke alla i tillräcklig grad det tyska språket.

Det egentliga övertagandet av den politiska förvaltningen kommer sannolikt att föregås av övertagandet av de grenar, som till en viss grad äro avsöndrade och icke äro så intimt förbundna med den politiska förvaltningen. Till inrikesministeriet kommer sålunda att höra i första rummet frågan om nybyggnader, till de övriga ministerierna agrarfrågan, sanitära angelägenheter o. s. v. Poliskåren kommer man ej att genast kunna skapa på 24 timmar, och i detta avseende komma vi att en längre tid nödgas samarbeta med det tyska och det österrikiska gendarmeriet. Listan på kandidater till ledande befattningar inom kretsarnas förvaltningsområde är mycket omfångsrik och uppvisar namn på industriidkare, fastighetsägare, köpmän och slutligen personer, som genomgått utbildningskurserna för högre förvaltningstjänstemän. Dessutom finnas flera polska aspiranter från det österrikiska ockupationsområdet, under vissa omständigheter även från Galizien.

Av de förslag, som inrikesministeriet kommer att förelägga statsrådet, må nämnas: förslag till en administrativ-politisk förvaltning av landet samt en ny förvaltningsindelning, vidare ett finansiellt förslag för de kommunala föreningarna, stadgar för stadskorporationerna, stadgar för kretskorporationerna, en hel rad byggnadsföreskrifter för städer, köpingar och byar samt frågan om städernas reglering.

Förslaget till landets förvaltningsindelning kommer *icke* att taga hänsyn till indelningen i forna ryska guvernement. Indelningen kommer att ske på helt annan grundval; den utgör för närvarande föremålet för ministerkabinettets rådplägningar. Ännu så länge har icke avgjorts, huruvida namnet »*vojvodskap*» skall återinföras. Enligt min uppfattning borde man benämna större förvaltningsenheter, som ungefär motsvara det forna begreppet guvernement, vojvodskap. Många föredraga dock beteckningen »*landskap*».

Stadgarna för statsrådet skola utarbetas av detta självt. För att dock en så stor parlamentarisk korporation som möjligt åtminstone under de första dagarna av sitt arbete må erhålla någon hjälp, har inrikesministeriet utarbetat ett förslag till dessa stadgar, vilka basera sig på den tyska riksdagens stadgar och det ryska riksrådets.

Inrikesministeriets sammansättning kommer tills vidare icke att undergå någon principiell förändring. Inrikesministeriets statistiska avdelning utsöndras till en särskild statistisk tjänst, som omedelbart underordnas ministerrådets presidium. I frågan rörande den nya livmedelkommissionen ha vi framlagt en rad förslag beträffande de sökande, som aspirera på övertagandet av föreståndarskapet inom livsmedelsnämnderna i landsorten.»

DE POLSKA EMIGRANTERNA I RYSSLAND.

»Kurjer Polski» av 26 april innehåller en artikel om ett den 10 april d. å. i *Petrograd* avhållet politiskt *möte* av de mest framstående representanter för sig därstädes uppehållande *polacker*. I detta möte, som utvecklade sig till en *demonstration för den polska staten*, deltogo bl. a.: metropoliten baron v. Ropp, Alexander Lednicki (som representant för det polska regentskapsrådet), representanter för den demokratiska kommittén, representanter för det nationell-konservativa partiet, det radikaldemokratiska partiet i Litauen och Vita Ryssland, de kristligt-sociala, de polska socialisterna och många framstående personligheter. Efter mötets *öppnade* genom generalen *Babianski*, tillhörande partiernas förlikningskommitté, talade d:r Leon Wasserberger inom den demokratiska komittén och uttryckte sitt erkännande av det statsdanande arbetet i hemorten. Utvandringen till Ryssland intygade bäst, hur mycken *olycka anarkien* ställt till, och manar därför det polska folket i hemlandet att med bibehållande av alla ideal och uppställda krav stå invid de polska statsmyndigheternas sida. Härefter avfattades en *hyllningsadress till regentskapsrådet.*

Såsom representant för regentskapsrådet talade därefter *Lednicki:* »Varje folk har rätten att uppställa de mest vittgående ideal, men man måste dock taga i betraktande de faktiska förhållandenas perspektiv och livets reala villkor. Att bringa dessa faktorer i ett riktigt förhållande till varandra

är den nationella politikens uppgift. I detta ögonblick inträda vi i *återuppbyggandets skede.* För första gången sedan 3 maj 1791 börja vi en period av statsdanande arbete. Detta faktum har till följd, att vi böra leda oss icke uteslutande av den sociala och nationella faktorn, utan i främsta rummet av den *statliga faktorn,* av statsmaktens faktor. Denna makt måste ha ett stöd i folkviljan, i viljan till medveten och ihärdig verksamhet. Det höga regentskapsrådet har bevisat mig en ära, som vida överstiger mina förtjänster och mitt värde, i det att det åt mig uppdrog att i sitt namn omhändertaga de polska flyktingarna. Vi ha en trefaldig uppgift. För det första måste vi rättsligt, politiskt och moraliskt värna om *utvandrarnas* intressen. Min andra uppgift är, att för alla flyktingar *möjliggöra hemkomsten.* Varje polack utan undantag får återvända hem. De enda tillåtna inskränkningarna leda sitt ursprung från tekniska orsaker och från denna frågas beroende av främmande faktorer; å ena sidan av de ryska, å andra sidan av ockupationsmyndigheterna. Polackernas skaror i Ryssland skola tåligt och fulla av tillförsikt avvakta den planmässiga återinvandringsaktionen. Min tredje uppgift utgöres av *uppgörelsen* mellan den blivande polska staten och den ryska staten. Mig förestår överallt fyllandet av stora uppgifter. De fordra också stora ansträngningar. Den här upplästa vackra urkunden är ett vittne om vår enighet med hemorten vid återuppbyggandet av den polska statens skapande ande, den ande, som under så många år råkat i glömska. I min rapport till det allra nådigaste regentskapsrådet skall jag tillåta mig att intyga just detta.»

Metropoliten baron *Ropp* hade följande anförande: »Överallt antager *kyrkan* en *nationell karaktär* och leder folket mot heliga och upphöjda mål. Det är en av kyrkans grundsatser: skapa, arbeta, icke vänta, tills någon annan kommer och uträttar arbetet åt oss. Inom prästerskapet kan det råda olika meningar, men kyrkan intar denna ståndpunkt även med avseende på den polska politikens aktuella frågor. För närvarande är ett polskt statsväsen under uppbyggande. Det är möjligt, att det ännu är långt avlägset från vårt ideal. Men den katolska kyrkan står och kommer att fortfarande stå vid uppbyggandet och vid kampen för dess fullkomnande. Detta framgår av positionstagandet av ärkebiskop Kakowski i Warschau, vilken icke som prästmannen Kakowski utan just som ärkebiskopen av Warschau *tar direkt del i det statsdanande arbetet.* Denna ståndpunkt representerar även jag här. Måtte Gud välsigna arbetet för den älskade återuppstående polska statens välgång!»

I det *national-konservativa partiets* namn förklarar *Alexander Meysztowicz,* att med utvandringen borde icke statsmakten befatta sig, vilken blott har att skaffa med hemorten. Det bör hälsas med glädje, att *de polska trupperna erkänt de polska statsmyndigheternas överhöghet.* Det *polska radikala partiets* representanter förklara sig solidariska med de hittills gjorda deklarationerna, likaledes även representanten för *den polska patriotiska föreningen.* Denne förklarar, att även om Polen skulle återuppstå i en konungamantel, måste man bevaka och försvara denna purpurmantel som polsk. I namn av det *radikal-demokratiska förbundet för Litauen och Vitryssland* förklarar *Mickiewicz,* att Polen måste eftersträva ett oavhängigt Litauen, på det att detta må återförena sig i en broderlig union med Polen. Metropoliten *Ropp* förklarar, att de katolska folkmassorna dela de i de hittills avgivna deklarationerna uttalade åsikterna. Samma mening uttryckte också de *kristligt-socialas* representant. Malewski från det polska patriotiska sällskapet förklarar, att till hans grupp hörde de *vänstra,* av bolsjevismen ej förvillade *elementen, anhängarna av den sunda politiska socialismen.* Dessa äro nu villiga att gripa till vapen, så som folkets vilja bjuder, och vilja kämpa för det polska *proletariatets* rättigheter, på det att detta må inse *sin statsplikt* och efter förmåga taga del i regeringen.

Originalet till hyllningsadressen överlämnades till Lednicki, som sedermera befordrade det vidare till regentskapsrådet i Warschau.

»*Monitor Polski*» av 1 maj innehåller följande adress från polacker i Ryssland till den polska regeringen:

Till den höga polska statsregeringen!

Det polska folkets historia, delningarna och nu senast det stora kriget ha drivit stora skaror polacker över hemmets gränser. En del av dem skall som minoritet kvarstanna bland de andra, på den forna polska republikens områden bosatta folken, skall bli väktare av den polska kulturen på de gamla gränsmarkerna och vittna om den polska gärningens livskraft. Den vida större majoriteten av den gamla emigrationen och krigsemigrationen skall återvända till hemorten och sammanväxa med folkets kärna. Polackerna på andra sidan landets gränser ville och kunde sedan det första ögonblicket av den stora folkkampen icke overksamt åse de tilldragelser, som utspelades. Emigrationens press och litteratur, upplysningsbyråerna, de politiska koncentrationerna, bemödandena att bilda ett polskt försvar utanför de polska gränserna — allt detta skall ge uttryck åt viljan att träda i fäderneslandets tjänst och den stora omtanken om fäderneslandets framtid i det stora världshistoriska ögonblicket. Bland de ärligt menande inom nästan alla partiläger framkastades den merendels skygga och ofta förtvivlade frågan, om månne den väg, på vilken de slagit in, leder till målet och om de städse föränderliga krigstilldragelserna motiverades av sina förutsättningar. Men för den avgjort största majoriteten av polacker i utlandet uppdök ur det omgivande kaos en sanning! Det folk, som av erövrarens övermakt slitits i stycken, skall icke åter växa samman och icke återfödas till frihet utan en *egen stark myndighet* och utan *inre politisk disciplin.* Den hårda nödvändigheten av de händelser, som även i det upprörda virrvarret av varandra motsatta faktorer smida folkens nya liv, skall åt den mot pånyttfödelse strävande organismen anvisa den sundaste vägen.

Detta kan varken utföras av några enskilda personer, några partier eller några läger. Förvärva den nationella oavhängigheten, åt folket skapa ramen av en suverän stat, återskänka Po

len åt fäderneslandet — det kan blott *en regering stödd på ett folk, som fylkats omkring den.*

Polens regering kämpar med svårigheter, och det polska folket är med rätta otåligt. Det kräver, vad det måste erhålla, och vad historien varken har rätt eller är i stånd att förvägra det. Men för att ernå detta måste man äga ett starkt organ, som förstår att taga. Ett sådant organ är den statliga regeringen. Den rönte för litet lydnad i det historiska Polen, den kunde icke konstituera sig vid tiden efter delningarna, den har ännu knappt börjat existera. Medan alla politiskt mogna folk, fylkade kring sina regeringar, skola taga för sig vad de kunna rycka åt sig ur händelsernas virvel, är för polackerna understödjandet av regeringen en fråga, som rör hävdandet av den nationella existensen.

I dag ligger på vågskålen: antigen oavhängighet eller faran för nationell förintelse i en framtid.

I Ryssland befinner sig för närvarande den största samlingen polacker utanför Polens gränser. Och här omkring oss, såsom en följd av det gränslösa, under århundraden varande förtrycket, träder i dagen huvudsakligen anarki och regeringens kraftlöshet och som följd därav upplösning. Och för den skull ha vi, direkta vittnen till detta historiska drama, rätten att vända oss till vårt eget samhälle med denna vädjan: trots alla tvivel, trots alla förbehåll på den yttre och den inre politikens område måste man, utan att uppge vare sig de politiska eller de sociala idealen, fylka sig kring den polska regeringen.

Vi, samlade polska medborgare, utvandrade till Ryssland, hysa den fasta tron, i det att vi förena oss med land och folk, att den polska regeringen, stödd på hela folket, skall ur sig själv ösa så mycken kraft, som behöves för att i den svåra stunden vinna *frihet* och *statligt oberoende.*

DE POLSKA FLYKTINGARNAS REEMIGRATION.

Som bekant tvungos flera hundra tusen bönder av den slagna ooh på återtåg varande ryska armén att lämna sin hemort och söka sin tillflykt i främmande land. Ogynnsamma hygieniska villkor, hunger och Rysslands stränga klimat ha decimerat de polska emigranternas skaror. De genom den revolutionära rörelsen framkallade förhållandena blevo ingalunda bättre — de ha tvärtom stegrat eländet och berett polackerna nya lidanden. För närvarande, sedan kriget på ostfronten upphört, börjar småningom flyktingarnas återinvandring.

Den polska regeringen har tillsatt en speciell kommitté, som har till uppgift att så gott sig göra låter påskynda polackernas återvändande och underlätta detsamma. I spetsen för denna betydelsefulla verksamhet stå furst *E. Sapieha* och professor *J. Dmochowski.* I staden Minsk har upprättats ett centralläger för de hemvändande. I varje vecka skola 5 järnvägståg, vart och ett avsett för 700 personer, avsändas från Minsk till Polen. Samtidigt förbereder man återinvandring från andra städer i Ryssland och Ukraina.

Det polska regentskapsrådets representant för Ryssland *A. Lednicki* sysslar ivrigt med dessa synnerligen viktiga problem. Under sommarmånaderna före den nya skörden skall reemigrationen blott försiggå i inskränkt omfång. I och med att ransoneringsförhållandena förbättras, skall man efter hand kunna släppa in större skaror av emigranter i Polen. Som bekant ha också de på *Fristad* vid Göteborg internerade polska soldaterna redan avrest. Från *Finland* ha också flera hundra polska emigranter återvänt i förra veckan. I *Stockholm* vänta några polska familjer på tillåtelse av de tyska myndigheterna att avresa till Polen.

FRÅN CHELM OCH ZAMOSC.

Det nationella arbetet på Chelmområdet har på den senaste tiden betydligt stegrats. Chelms filialförening av »*Macierz Szkolna*» (Polsk skolförening) har avhållit ett allmänt sammanträde. »*Macierz*» arbete går ut på ledning av skolor och barnhem och äger sin medelpunkt i sektionerna för penningeutlåning, kommunala läslokaler, föreläsningar och folkbibliotek. Riklig hjälp har från Galizien kommit »Macierz» till del från föreningen för folkskoleväsen och Chelmfondens Lembergkommitté.

De sju jordbrukarföreningar, som befunno sig i Chelmkretsen, sammanslöto sig till en gemensam kretsförening, som utvecklar en alltjämt rikare verksamhet. Nyligen anordnade föreningen ett medlemsmöte i Chelm, vari några dussin delegerade deltogo. För höjandet av nivån av folkskollärarkårens utbildning i Chelmlandet har kultusministeriet under påskferierna anordnat kompletteringskurser för lärarekåren i Chelm och Zamość. Kursens program omfattande en lång serie föreläsningar och föredrag. Inom kretsen Zamość äro för närvarande 164 offentliga polska folkskolor, tre privata och två barnhem verksamma. Dessa skolor ledas av 190 lärarekrafter, och vid 100 skolor pågå kurser för vuxna analfabeter. Skolorna inom Zamośćkretsen besökas av 14,000 barn. Den polska »gränsvakten» utvecklar sig på ett särdeles gynnsamt sätt i Zamosc-kretsen. Den upptar omkring sig alltjämt flera medlemmar och medarbetare, den samlar statistiska uppgifter och skyddar alla yttringar av det nationella och sociala livet inom kretsen. Bönderna och hantverkarna understöda frikostigt »vakten». Samtliga institutioners möten äga rum under lösen: »*egen polsk jord*». De enskilda institutionerna betala en frivillig skatt till förmån för »vakten».

SKOLVÄSENDET I WARSCHAU.

Staden Warschau underhåller med egna tillgångar 800 folkskoleklasser, vilka inhysas i 400 skolsalar i den inre staden samt 300 skolsalar i förstäderna och 70 andra staden tillhöriga lokaler. På folkskoleundervisningens område sysselsättas 800 lärarekrafter för samtliga undervisningsämnen, 30 lärareaspiranter, 30 teckningslärare, 68 lärare-

krafter för handarbetsundervisning, 14 sånglärare, 14 gymnastiklärare och dessutom ett antal präster och lekmän för bestridande av religionsundervisning och i varje förstad en lärarekraft, som lämnar undervisning i trädgårdsodling.

De 800 lärarekrafterna uppbära en i nio grader fördelad årsavlöning om sammanlagt 2,880,540 mark; teckningslärarna, handarbets- och gymnastiklärarna erhålla utom den fasta årslönen sina övertimmar särskilt betalda, för vilka inalles utanordnas ett belopp av 545,542 mark. Folkskoleväsendets lärarepersonal kostar sålunda staden Warschau tillsammans 3,436,082 mark om året, varvid är att iakttaga, att de prästmän och lekmän, som lämna religionsundervisning, erhålla en efter timme beräknad ersättning.

Staden underhåller till folkskollärarnas utbildning ett lärareseminarium, som besökes av omkring 400 elever. Inkomsterna av skolavgifter uppgå här till 31,500 mark, medan utgifterna belöpa sig till 84,359 mark.

Av kommunala skolinrättningar återstå ännu att nämna skolor för kvinnligt handarbete såsom sömnad, stickning och tillklippning, hantverkarskolor till bibringande av allmän- och yrkesutbildning åt hantverkslärlingarna, tio aftonkurser för hantverkslärlingar och en yrkesskola. Utom ständig lärarepersonal arbeta vid dessa skolor lärarekrafter, som meddela undervisning av detta slag i åtskilliga anstalter.

Inkomsterna belöpa sig till 138,858 mark, och hela den av staden Warschau underhållna skolundervisningens kostnader uppgå till 6,854,298 mark.

DEN TEOLOGISKA FAKULTETEN I WARSCHAU.

Warschaus universitet kompletteras för närvarande av en *katolsk teologisk fakultet*. Den återupprättas i samma gestalt, i vilken den, tyvärr blott för kort tid, år 1818, ägde bestånd under det av wienkongressen skapade och av Alexander I med en för denna tidpunkt mycket liberal författning utrustade konungariket.

Den teologiska fakultetens upprättande följer precis hundra år efter grundandet av Warschaus universitet, som då av tacksamhet uppkallades med namnet »Alexanderuniversitetet», men som under inflytandet av den av Metternich underblåsta reaktionen ej förmådde ernå en gynnsam utveckling. Sedan universitetet 1831 stängts till följd av resningen, uppstodo i Warschau 1840—60 åtskilliga »akademier» för att avhjälpa den alltjämt kännbarare bristen på intelligens inom kallet. På så sätt kallades också den »Prästerliga akademien» till liv, men den kom blott att äga bestånd till den andra resningen år 1863.

Under det ryska herraväldets tid var det icke tillåtet de unga katolska teologerna att för studieändamål resa till utlandet. Den enda ort, där de katolska andlige kunde söka en högre utbildning, var akademien i Petrograd, vilken även ägde rätt att förläna teologerna lärda grader. Men detta stränga internat, där föreläsningarna blott höllos på det latinska och ryska språket och blott ett mycket inskränkt antal studerande mottogos — det fanns medel blott för en åhörare om året ur varje dieces eller biskopsstift, nämligen för den, som med de bästa vitsorden genomgått diecesseminariet — var icke i stånd att höja det katolska prästerskapets ända in i det sista mycket beklagliga intellektuella nivå. Av denna anledning uppstod för tio år sedan en söndring; några tiotal unga prästmän bröto sig ut ur kyrkan och bildade *mariaviternas* sekt. Det var en händelse, som icke haft något motstycke i Polen sedan reformationen.

När den ryska gränsen upphört att vara en kinesisk mur, reste de unga prästerna för att bedriva teologiska eller filosofiska studier företrädesvis till Rom, till Freiburg i Schweiz och till Belgien. Under inflytandet av där utbildade präster höjde sig även Petrogradakademiens vetenskapliga nivå en smula. Våra präster fingo dock även sin utbildning vid de polska universiteten, i Krakau och Lemberg. Men allt detta förmådde ej ersätta bristen på en teologisk fakultet i Warschau. Den var länge och ivrigt efterlängtad.

Den nya fakultetens statuter ha redan offentliggjorts. Den står i nära beroende av ärkebiskopmetropoliten i Warschau. Professorn kan erhålla »*venia legendi*» vid den teologiska fakulteten först sedan han av ärkebiskopen erhållit »*missio canonica*»; så fort denna berövats honom, måste professorn lämna lärostolen. Dessutom avlägger han för dekanus sin »*professio fidei*». Den dogmatiska och speciella teologien och den kanoniska rättens text föredragas på latin, andra läroämnen på polska språket.

Den nya kompletteringen av warschauuniversitetets statuter fastställer enligt medeltida bruk en fakulteternas hierarki. Första rang erhåller den teologiska, andra den juridiska, tredje den medicinska och fjärde den filosofiska fakulteten.

POLACKER OCH LITAUER.

I den schweiziska tidningen »Liberté» har från litauisk sida framlagts ett förslag till sammankallande av representanter för folkslag tillhörande den forna polsk-litauiska republiken för att tillsammans dryfta dessa folkslags öden, deras strävanden, gemensamma intressen och meningsskiljaktigheter under nuvarande tidsskede. Detta betydelsefulla förslag av den bekante litauiske ledaren, prästmannen *D:r Wiskont*, vilket betitlas »Folkproblemet inom den forna polsk-litauiska republiken», lyder i sina väsentliga punkter på följande sätt:

De europeiska samhällena ha inträtt i de djupgående förändringarnas tecken. Det mål, mot vilket denna smärtsamma, men vi hoppas dock befriande evolution strävar, har utpekats av kristenhetens främsta överhuvud och har redan i dag trots allt, erkänts av samtliga mot varandra stridande uppfattningar. Detta mål är den moraliska rättens seger över de materiella krafterna, alltså överensstämmelse härmed erkännandet av hel och fullständig tillfredsställelse av folkens krav och berättigade strävanden. De folk, som hårdast drabbats av detta krigs fruktansvärda följder,

borde i första rummet erfara lyckan av de europeiska samhällenas pånyttfödelse. Just i detta läge befinna sig folken på den polsk-litauiska republikens forna territorier, huvudsakligen litauerna. Dessa länder ha aldrig — från det första skottet till de därpå följande årens definitiva skövlingar — upphört att befinna sig på skådeplatsen för detta fruktansvärda krig. Även av denna anledning borde mest av alla just dessa folk fröjda sig över uttalandet av denna höga och rättvisa lösen. Och i själva verket — vilka än ockupationsmakternas avsikter mot dessa folk må vara, måste vi dock konstatera, att man påbörjat deras organiserande till mer eller mindre självständiga stater.

Den polsk-litauiska republiken förenade under många århundraden huvudsakligen följande folk: polacker, lillryssar, vitryssar, litauer och letter. Efter republikens delning började de enskilda grupperna yttra vittgående separistiska tendenser, ända därhän att de fordrade fullständig oavhängighet. Endast polackerna vidhöllo sina strävanden att återvända till den ursprungliga politiska författningen. Många av deras representanters politiska mål syftade sålunda mot en rekonstruktion av det forna Polen med hegemoni över samtliga här bofasta folk. Dylika strävanden, som dock aldrig ägde karaktären av allmän folkvilja, voro nog för att väcka misstroende hos litauerna, vilka under inflytandet av de nationella strömningar, som rådde över det nuvarande tidsskedets hela förhärskande politiska tendens, eftersträvade upprätthållandet av folkkaraktärens absoluta renhet, bevarandet av möjligheten för en fri utveckling av dess etniska egenskaper och förvärvandet av fullständig politisk oavhängighet. Och i detta krig antaga de strävanden, åt vilka den forna republikens folk hängiva sig, verklighetens dräkt. Bland annat erkände de ledande politiska kretsarna i Warschau Litauens alla företedda rättigheter till fullständig självständighet och utlovade till och med hjälp till deras förverkligande. De polsk-litauiska förhållandena kan man alltså i närvarande ögonblick betrakta som mycket gynnsamma. Likaså ha de polsktalande litauerna uttalat sig för Litauens fullständiga oavhängighet.

Det är begripligt, att folk, som under århundraden fört en gemensam tillvaro och skilts åt blott genom våld, i det ögonblick, då de organisera sig som självstyrande och oberoende stater, ha många angelägenheter att ordna sinsemellan. Klart är också, att det är omöjligt att genom främlingar få alla dessa angelägenheter uppgjorda på ett tillfredsställande sätt. Som det mest talande exempel härpå kan tjäna genomförandet av den polsk-ukrainska gränsen. Om landsgränsproblemet hade ordnats på grundval av en överenskommelse mellan polacker, litauer och vitryssar, måste ockupationsmakterna respektera dessa folks vilja.

Är det då möjligt att antaga, att förhandlingar rörande den blivande freden, vilken kommer att definitivt bestämma över den forna polsk-litauiska republikens folk, skulle kunna gå av stapeln utan deltagande av dessa folkstammars representanter vid besluts fattande och dryftandet av sådana problem, som äga ett gemensamt intresse för de olika folken? Av detta skäl torde bildandet av en kommitté för ömsesidigt förstående vara nödvändigt, och denna kommitté skulle bestå av representanter för den forna polsk-litauska republikens folk. En sådan kommitté, som har till ändamål undersökandet av de inom den internationella politikens område fallande problemen, kan naturligtvis ej sammanträda i ett land, som befinner sig under temporär ockupation. Enligt min åsikt skulle Schweiz bäst ägna sig för detta ändamål, både på grund av sitt läge i Europas centrum och på grund av sin exklusiva, de internationella förhållandena underlättande ståndpunkt, samt slutligen även på grund av sin nu ernådda, höga moraliska auktoritet, vilken erkännes av alla folk. Jag skulle även vilja betona, att fastän jag är en litauer, jag icke vänder mig med mitt förslag till någon litauisk tidning, utan vida hellre till ett utländskt, neutralt, för en större läsekrets tillgängligt organ, bland annat också för alla emigranter från vårt land. Jag skulle skatta mig mycket lycklig, om jag kunde bidraga till utjämnandet av de svårigheter, som uppstå och även i en framtid skola uppstå i folkens förhållanden till varandra — dessa folk, som sedan den forna oavhängiga polsk-litauiska republikens tider äro förbundna med varandra medels gemensamma intressen.

*

Dessa förklaringar ha särdeles gynnsamt upptagits av det polska sällskapet i Schweiz. De ha hälsats som ett steg till försoning från det håll från vilket man hittills blott nalkats med fientlig sinnesstämning. I en uppsats, vilken som svar från polsk sida offentliggjordes i samma »Liberté» läsa vi bl. a.:

Redan offentliggörandet av D:r Wiskonts uppsats visar nödvändigheten av en överenskommelse mellan inbyggarna i den forna polsk-litauiska republikens länder. Därav följer, att den åt alla fyra väderstrecken utbasunade omöjligheten av en sådan överenskommelse icke grundade sig på den faktiska sanningen, utan framkallats av vissa andra hänsyn. Och i själva verket, vad skada kunde ett försök att åvägabringa förstående mellan polacker, litauer, vitryssar, lillryssar, letter och ester utan förmedling av utanförstående faktorer, medföra för folken? Antaga vi — vilket vi dock icke förmoda — att en dylik konferens ej skulle uppnå något positivt resultat — vad kunde under alla omständigheter de folk, som samlats till den, förlora härpå? Sannolikt torde de faktorer, som driva en vittgående agitation mot dessa folks samförstånd, i första rummet få anledning att hysa fruktan för de gynnsamma inflytelserna av ett sådant samförstånd. I annat fall borde dock en sådan konferens redan för länge sedan ha ägt rum, ensamt på grund av dess manifesterande betydelse.

Alltså, som D:r Wiskont säger, börja »folkens ansträngningar» antaga verklighetens dräkt . . . Nationer, som sedan århundraden tillbaka levat i gemensamhet och skilts åt uteslutande genom våld, ha många angelägenheter att ordna sins emellan . . . Polsk-litauiska förhållanden kan man anse såsom gynnsamma . . .

Från annat håll nå oss underrättelser, att ett polskt-litauiskt närmande — åtminstone inom många sällskapskretsar — förverkligas i Litauen och Polen. I Ukraina ha vi ett slående exempel på vänligt samarbete mellan tvenne folk, där polackerna taga del i ukrainska statsinstitutioner

Principiellt står alltså ingenting i vägen för den av D:r Wiskont föreslagna konferensen. Om rent av dessa folk för evigt skulle skiljas åt, så komma i alla händelser en prövning av situationen, av statsvillkoren för vart och ett av dessa folk samt ett belysande och en prövning av de på gemensamma territorier kämpande partierna att bli mycket angenäm och därtill oundviklig. Den lämpligaste platsen för en dylik konferens torde bli på schweizarnas fria jord.

Polackerna hälsa i D:r Wiskonts person företrädaren av försoningsidén mellan folken och antaga med stor sympati hans förslag. Polackerna hysa den orubbliga tron, att de senaste årens stridigheter och gemensamma oenigheter, i vilkas uppflammande främmande element i mycket hög grad ha andel, dock nu skola upphöra.

DE POLSKA ARKIVEN OCH KONSTSKATTERNA I RYSSLAND.

Som bekant blevo samtidigt med Polens tredje delning talrika bibliotek och arkiv bortförda från Polen till Ryssland. Under nu pågående världskrig ha åter nya konstskatter rövats och under förevändning att komma i »säkert förvar» deponerats på någon rysk ort. Mycket är redan spårlöst försvunnet, och mycket har också under den i Ryssland härskande anarkien uppbränts eller på annat sätt förintats.

Visserligen har bolsjevikernas regering lovat polackerna att återställa de rövade skatterna. Men man gör sig med den största oro den frågan, om detta i betraktande av de tröstlösa förhållandena verkligen kommer att lyckas. Polska regeringen sysslar i alla händelser ivrigt med att för Polen återförvärva de oskattbara biblioteken och arkiven.

Det är allt skäl att rikta de *svenska* lärdes uppmärksamhet på detta även för deras forskningar särdeles viktiga ämne. Det är tillräckligt att hänvisa till det år 1911 hållna föredraget av Isak Collijn: »Bibliografiska strövtåg i Finland, Ryssland och Polen» (Stockholm 1912); man inser härav, att den svenska vetenskapen i hög grad intresserar sig för de polska samlingarnas räddning.

ARKIVEN I POLEN.

Den arkivariska avdelningen av det polska ministeriet för kultur och undervisning utarbetar för närvarande ett förslag beträffande den polska statens övertagande av alla forna ryska arkiv. Tills vidare skola arkiven säkerställas utan att någon inventering sker, eftersom man vill undvika en icke fackmässig inventering. Undantagna härvid äro blott sådana arkiv, som förestås av fackmän. Den forna skolkretsens arkiv, som befinna sig vid Warschaus arkiv och förestås av D:r Jozef Bielinski, äro merendels redan inventerade. Det här befintliga materialet är mycket värdefullt för skolväsendets historia, enär det innehåller urkunder, som förskriva sig från år 1806. Hela inventeringsarbetet ledes av prof. *Ehrenkreutz*. — Enligt »Przeglad Wieczorny» har den från Ryssland återvände D:r Stanislaw *Kentrzynski*, f. d. överbibliotekarie vid det Krasinskiska biblioteket i Warschau, förklarat att den ryska regeringen ej reste några större svårigheter för utgivandet av polskt arkivmaterial. Däremot har det icke varit lätt att uppnå tillåtelse att återhämta bortförda konstskatter. Under bolsjevikernas regering är uppgiften att rädda polska arkivminnen så mycket lättare, som detta parti ej förstår mycket av dylika föremåls värde. Den polska regeringen har redan vidtagit sina mått och steg för att inleda en aktion i och för återfåendet av dessa konstskatter och minnesmärken.

DE POLSKA SAMLINGARNA I RYSSLAND.

I »Polska bibliotekariernas förening» i Warschau höll historikern D:r Stanislaw *Kentrzynski* nyligen ett föredrag om »De polska samlingarna i Ryssland». Enligt »Kurjer Warszawski» meddela vi därur följande:

D:r Kentrzynski, som själv deltagit i den polska utredningskommitténs arbete i Petersburg, skildrade först de svårigheter, som stå i vägen för återställande av polsk egendom, som vid olika tillfällen förts till Ryssland. Den dithörande verksamheten är av dubbel art: dels att få reda på och fastställa egendomsrätten rörande ifrågavarande föremål, varmed historici och jurister ha att befatta sig, dels att gallra ut de föremål i ryska samlingar, som rövats i Polen. För det sistnämnda syftet måste en mängd sakkunniga arkivarier och bibliotekarier tillkallas. Återfordrandet måste med det skyndsammaste föranstaltas och den nuvarande stunden utnyttjas. Ty så fort en ändring i den ryska regeringen inträdde, skulle läget sannolikt bli ogynnsamt för återfordrande av polsk egendom, enär den ryska »intelligensen» torde förhålla sig avvisande mot återställande av polska samlingar.

Bättre ställde sig utsikterna för återställande av arkiv, emedan det vid fredsfördrag är brukligt, att vid avträdande av ett landområde även de arkiv, som ha avseende därpå, återställes. För övrigt bildade de polska arkivsamlingarna i de ryska institutionerna särskilda samlingar, så att det behövdes blott att expediera formaliteterna och skaffa bort samlingarna. Svårare ställde sig saken ifråga om biblioteks- och museisamlingar. Det måste uppstå svårigheter vid uppsökande av dokument, som konstaterade eganderätten, och vid utgallringen av föremål ur ryska museer och bibliotek. Så t. ex. måste några hundratusental band i Zaluskis bibliotek undersökas ett och ett och jämföras med nyare kataloger, till vilka polackerna förut ej haft tillträde.

De från Polen bortförda samlingarna kunde enligt D:r Kentrzynskis åsikt bilda en grundval för samlingar, genom vilka den polska staten kunde återfå den ställning, som den i detta avseende förtjänar bland andra civiliserade länder. De polska skatterna hade i ofantlig skala bidragit till de ryska samlingarnas, särskilt bibliotekens förstklassiga betydelse. Ryssarne voro också medvetna härom, och därav kom sig dess motvilja för att återställa polsk egendom.

Som illustration till vad ryssarna släpat med sig meddelar »Kurjer Warszawski» på annat ställe en sammanställning av antikviteter från staden Warschau, vilka efter krigets utbrott på hemlig befallning av den ryska regeringen förts till det inre av landet. Däribland funnos en silvertupp

tillhörande skyttegillet från Sigismund Augusts tid, borgmästare Baryczkas bronsklocka från år 1628, presidenten Loupias silverkalk från 1726, ett silverskrin tillhörigt underskattmästaren från år 1749, domarsvärd, ett skrivdon av silver från rådsbordet 1770, ett silverkrucifix från rådhusets bord 1711, ett stycke av kungamördaren Michael Piekarskis hud och huvudskål, modellen till en vagn från 16:de årh., ett brödmått från nödåret 1554, ett silverschatull från 1710, Warschaus guldnycklar, presidenten Woydas promenadkäpp, polska mynt från Fredrik den stores tid och ett antal pergament.

Bladet slutar med följande ord: »Det är osäkert, var dessa samlingar från Warschaus magistrat hamnat, och om de överhuvud kunna återfinnas, sedan de ryska museerna plundrats av bolsjevikerna.»

POLSKA KULTURSKATTER I RYSSLAND.

För ganska länge sedan höll den från Ryssland, dit han bortförts, hemvände direktören för stadsarkivet i *Lemberg*, D:r Alexander *Czolowski*, en mycket intressant föreläsning om det öde, som vederfarits en av de dyrbaraste polska samlingarna, museet och biblioteket tillhöriga Warschaus »Vetenskapens vänners sällskap», vilka efter den misslyckade resningen 1830/1 konfiskerats av den ryska regeringen. Uppgifterna äro nya och autentiska, enär D:r *Czolowski* under sin ryska vistelse på uppdrag av likvidationskommissionen för konungariket Polens angelägenheter sysselsatt sig med forskningsarbeten i Petrograds arkiv.

Det av män sådana som *Albertrandi*, *Czacki*, *Stanislaw Potocki*, *Staszic*, *Woronicz*, *Kollataj*, *Krasicki*, *Niemcewicz*, furst *A. Czartoryski*, *Soltyk* o. a. stiftade »Vetenskapens vänners sällskap» har bredvid sina vetenskapliga och sina förlagsarbeten också grundat vetenskapliga läroanstalter, bibliotek och museer. Den första grunden till samlingarna lades av en stor donation av furst *Sapieha*, vartill sedermera kommo gåvor i form av kartor, handskrifter, medaljer, vapen, polska och utländska böcker. Bland de av sällskapet samlade skatterna fanns det mästerverk av bildhuggar- och målarkonst, ett tyghus, omfattande femhundra ålderdomliga polska och utländska vapen, en av *Sobieski* i slaget vid *Parkany* erövrad fana, som tillhört *Kara Mustafa*, en fana från *Dabrowskis* italienska legion, personliga minnen från den store generalen, det av honom älskade sidogeväret, som lagts med honom i kistan och först efter testamentets öppnande åter upptagits ur kistan och införlivats med sällskapets samlingar. Bredvid dessa samlingar intogs en framstående plats av sällskapets bibliotek, som vid resningens utbrott ägde 3,000 band och över 1,000 handskrifter. Det var indelat i tvenne avdelningar, en polsk och en utländsk, den polska innehöll bibliografiska sällsyntheter, trycksaker från det XVI:de och XVII:de århundradet, pergamenthandskrifter från XIV:de århundradet, en samling pergamentdiplom från XII:de århundradet, en samling autografer, sigill och mynt, 3,000 stålstick o. s. v. Ett mera ovanligt nationalminne var den urna, som innehöll några knotor från konung *Leszczynskis* grav i Nancy.

År 1832 stängdes »Vetenskapernas vänners sällskap», dess hus — det bekanta *Staszicpalats* — och dess förmögenhet konfiskerades, och alla dess samlingar bortfördes som krigsbyte till Ryssland under loppet av år 1833. 499 lårar med *böcker* överfördes till det *kejserliga biblioteket* i Petersburg för att där dela öde med det ävenledes rövade *Zaluski-biblioteket*, som räknade 300,000 band och 15,000 handskrifter. Tavlor, porträtt och vapen uppackades på tsarens[1] befallning ur 37 lårar. Sedan *Nikolaj I* låtit flytta en del av samlingarna till sitt *privatpalats i Tsarkoje Selo*, en del till Petersburgakademien och en del till Moskva, dömde han ännu en fjärdedel av de polska samlingarna att *å båle brännas! Och denna akt av vandalism kom verkligen till utförande i juli 1834.* Då uppbrändes 89 porträtt av högtförtjänta polska män och tavlor av berömda polska målare, basreliefer o. s. v. Resten av samlingarna skingrade man i de mest olikartade ryska museer.

D:r *Czolowski* upptäckte, i det han åberopade sig på ett regeringsdokument av år 1834, bland annat byte ur sällskapets samlingar i Petersburgs akademi för de sköna konsterna och dess vetenskapsakademi ett gammalt porträtt av *Kopernikus* av målaren *Brodowski*. I *Tsarskoje Selo* hänger en tavla, föreställande Wiens undsättning, tagen ur greve *Sierakowskis* samlingar. General *Dabrowskis* dyrbara rustkammare befinner sig i Eremitaget. Den märkvärdiga urnan med konung *Leszczynskis* benknotor inmurades 1867 i S:t Katarinakyrkan i S:t Petersburg. Moskva fick till skänks porträttet av *Fredrik August*, storhertig av Warschau, målat av Bacciarelli, 40 porträtt av polska konungar och furstar, o. s. v. Detta är den ungefärliga förteckningen på de till Ryssland bortförda samlingarna tillhörande Warschaus »Vetenskapens vänners sällskap». Rättsliga krav på dessa samlingars återfående förberedas.

EKONOMISKA MEDDELANDEN.

BETYDELSEN AV KOLBÄCKENET I DOMBROWA.

I den av *Studnicki* utgivna tidskriften »*Narod a Panstwo*» (Folk och stat) offentliggör den polske nationalekonomen *H. Tennenbaum* en artikel om det polska kolbäckenets betydelse, vari det heter:

Den polska malm- och järnindustrien är i jämförelse med den tyska helt obetydlig. Om vi som måttstock taga mängden av smält råjärn, blir resultatet för Kongress-Polen en årsproduktion av 400,000 ton (år 1912). I Tyskland nedsmältes under samma år 17,8 miljoner ton. För den totala tyska järnindustrien är sålunda den polska järnproduktionen alldeles likgiltig.

Annorlunda förhåller det sig med den polska järnproduktionen i Övre Schlesien. Övre Schlesien frambringar årligen omkr. 1,000,000 ton råjärn. I förhållande till Tysklands andra järnområden är Övre Schlesien sämre lottat genom sitt ogynnsamma geografiska läge. Intvingat i rikets östra vinkel har det blott med svårighet förmått föra sina alster till den inrikes tyska marknaden och har desslikes varit utsatt för en skarp konkurrens med det rhensk-västfaliska och andra tyska områden av mera gynnsamt läge.

Särskilt har den schlesiska järnindustrien lidit av bristen på järnmalm. Schlesien är mycket rikt på kol, i synnerhet koks. År 1913 produce-

rades i Schlesien 43,8 miljoner ton stenkol, i Dombrowas bäcken knappt 6,3 miljoner. Järnmalmlagren i Schlesien miskas ständigt tillföljd av brytning. Från 1890 till 1912 minskades produktionen från 800,000 ton till 225,000 ton. Den schlesiska malmindustrien tvingas därför att ständigt införa mera utländsk malm. De egna malmarterna av ringa järnhalt (30—35 proc.) täcka knappt en femtedel av den inhemska industriens allmänna behov; tar man åter järnhalten som måttstock, täckes knappt en tiondedel av behovet.

Importen av polsk malm till Schlesien kommer ej att frambringa några principiella ändringar för den schlesiska industrien. Före kriget brötos i Polen omkr. 250,000 ton malm. Under kriget har malmbrytningen fortsatts på ett intensivt sätt. År 1915 utfördes till Schlesien 200,000 ton, år 1916 250,000 ton polsk malm, vari även inbegripas förråden av ryskt järn i polska hyttor. Detta uppgår till en knapp tiondedel av det före kriget i Polen nedsmälta råjärnet. Den polska malmen är nämligen järnfattig, och till och med den polska industrien måste före världskriget täcka sitt behov förnämligast med rysk malm. Den polska malmens andel i polskt råjärn uppgick knappt till en femtedel. För Polen ha de inhemska järnmalmerna en stor betydelse, emedan genom bristen på vattenvägar, kanaler, flodhamnar och lossningsplatser Polen ännu icke på länge kan tänka på import av skandinavisk eller spansk malm. För Schlesien däremot, för vilket de skandinaviska malmerna tack vare kanalnäten äro lätt tillgängliga, ha de polska malmerna blott en underordnad betydelse. För Polen är Dombrowas bäcken en en livsfråga. För de polska hyttorna utgöra dess malmer den enda naturliga källan, medan koks måste införas från Schlesien.

LANDKREDITBOLAGET I WARSCHAU.

Den enda polska institution, som har överlevt hela det ryska herraväldet nästan oskadat, är *landkreditbolaget* (Towarzystwo Kredytowe Ziemskie). Det grundades 1825 av den dåvarande polske finansministern furst *Drucki-Lubecki*, en man som konungariket Polen har mycket att tacka för i ekonomiskt hänseende.

Napoleons krig hade nästan bragt jordbruket i Polen till undergångens brant. Det befann sig i samma läge som det schlesiska efter det sjuåriga kriget. Det är intet tvivel, att Lubecki, som i många av sina åtgärder tog preussiska förebilder, även här hade för ögonen de preussiska östprovinsers landskap, som bildats efter mönster av de schlesiska från år 1770. Det gällde att befria jordegendomarna från den djupa skuldsättningen och utsugningen av ockrare, att ställa och reglera dess löneväsen på ordnad grundval genom billig kredit med långa betalningsterminer. Detta skedde genom en solidarisk förening av alla ägare av stora och medelstora gods (med ett minimum av 90 polska morgen) samt genom utfärdande av obligationer, för vilka bolaget svarade. Den polska regeringen understödde bolagets strävanden genom att bidraga med en del av domänerna.

I maj 1826 begynte den första emitteringen av obligationer till 4 och 5 %, vilka i början stodo mycket lågt. Men den allmänna följden av landkreditbolagets grundande var, att jord- och spannmålspriser, som förut varit ofantligt låga, stego i höjden. År 1857 voro priserna på jordegendom dubbelt högre än 1825. Endast övergående var den kris, som hotade bolaget år 1864. Genom agrarreformen anvisades som egendom åt de polska bönderna inemot sju millioner polska morgen av adelsjord, som voro belånade i bolaget. Men mot all förmodan led bolaget blott ringa skada därav. Dess obligationer äro mycket efterfrågade, enär de äro mycket säkert placerade. Men de noteras blott på börsen i Warschau och äro därför blott i händerna på Warschau-banker, som förstått att alltid hålla dem 10—15 % under nominella värdet, fast de utdela 4—5 %. Det försiggår dock en rörelse med syfte att införa dessa obligationer på utländska börser, varigenom värdet på dessa papper kunde stegras.

Bolagets förvaltningsapparat är också föråldrad, opraktisk och framför allt dyrbar. Ända till detta krig drog man sig för att göra några ändringar i bolagets organisation, av fruktan att den ryska regeringen vid en ändrig i författningen kunde lägga sig i förvaltningen av denna enda polska autonomiinstitution. Men nu äro dessa betänkligheter undanröjda, och frågan om en omorganisation kan ej längre uppskjutas.

Bolagets förvaltning bestod av: 1:o) *Obligationskommittén* som högsta kontrollmyndighet, 2:o) *överdirektionen* i Warschau, som har den egentliga affärsledningen om hand, och 3:o) *tio specialdirektioner* i olika guvernementsstäder. Alla tjänstemän väljas på två år ur bolagets medlemmar, d. v. s. av sådana, som ha upptagit lån.

Blott ordföranden i överdirektionen utnämndes av kejsaren på förslag av den ryske finansministern och hade lön av ryska statskassan. Alla andra voro avlönade av bolaget. *Reformförslagen* rörande förvaltningen gå ut på att avskaffa de överflödiga tio specialdirektörerna. I deras ställe skulle inrättas *agenturer* med högst tre tjänstemän. Överhuvud sökes man, *efter föredöme av tyska landskapsbankerna*, vilka trots obligationernas större antal arbeta hälften billigare än Warschaus landkreditbolag, att skärpa förvaltningens centralisering. Den kraftigaste finansinstitutionen i konungariket Polen skulle då kunna arbeta till ännu större gagn för den polska allmänheten.

BALKANHALVÖN SOM POLSKT AVSÄTTNINGSOMRÅDE.

Ur »*Neu Balkan-Korrespondenz*» hämta vi följande: Polen har redan i forna tider upprätthållit handelsförbindelser med Balkanhalvön. Handeln med Krakau, Lemberg, Brody och andra galiziska städer har vidare utgrenat sig i dubbel riktning, dels genom Ukraina, eller genom Bessarabien till Krim och därifrån över Svarta havet till Persien och Indien, dels över Czernowitz och Suczawa genom Moldau till Balkanhalvön. Polen har utbytt sina råvaror — pälsverk, lin, vax o. s. v. — mot Levantens produkter. Så snart som efter kriget affärslivet inom den polska industriens huvudgrenar åter blivit något så när ordnat, så snart tillräckligt med råvaror finnes till hands, skall man i Polen också tänka på att återupptaga exporten. Det kommer emellertid att bli svårt att åter få i gång textilindustrien, vars blomstring huvudsakligen är beroende av exporten. Den

polska textilexporten till Balkanstaterna hade redan före kriget tagit ett ansenligt omfång. Det var i synnerhet Rumänien, vars arméförvaltning givit Polen betydande leveransbeställningar. Man antar dock inom väl underrättade kretsar, att den polska textilindustrien efter kriget kommer att fortare taga upp sig än många nu tro. Att de gamla avsättningsområdena till större delen komma att bibehållas, är med säkerhet att förvänta, så stark som den efterfrågan av textilalster torde vara, vilken efter kriget över allt kommer att göra sig gällande. Även Balkanhalvön skall åter ifrågakomma som avsättningsområde för den polska textilindustrien, i synnerhet om trafikförhållandena förbättrats, som kommer att ske, därigenom att nya vattenvägar anlägges. Till Polens mera framstående exportartiklar hör också en del av metallindustrien. I vilken grad på detta område en avsättning till Balkanhalvön kan uppnås, beror helt och hållet på den prestationsförmåga, metallindustrien kommer att uppnå efter krigets slut.

I sinom tid komma också utan tvivel nya industriföretag att uppstå i Polen, vilket ju allmänt antages, sedan det ekonomiska livet inom konungariket Polen tagit det uppsving, varpå man hoppas. I alla händelser skall exporten, särskilt den till Balkan, städse omhuldas av den polska industrien. Om trafikförhållandena sedermera på lämpligt sätt tillgodoses, skola Polens industriella produkter i alla händelser bilda en mäktig faktor i detta lands nationalekonomi. Det kommer att utveckla sig en livlig handelsförbindelse, som skall omfatta framför allt det nya Mellaneuropa. I varje fall kan man beteckna den polska industriens utsikter för den blivande avsättningen på Balkalhalvön som mycket gynnsamma.

SENASTE UNDERRÄTTELSER FRÅN WARSCHAU.

EN FÖRKLARING AV MINISTERPRESIDENTEN STECZKOWSKI.

I dessa dagar mottog ministerpresidenten Steczkowski representanter för pressen i Warschau och yttrade därvid bland annat:

»I fråga om politiska avtal rörande Polens framtid måste jag på det eftertryckligaste förklara, att regeringen ej har några uppgifter därom, huruvida redan några definitiva beslut ha blivit fattade rörande Polen. I början av maj begagnade sig regeringen såsom representant för de polska intressena av tillfället att bringa till ockupationsmakternas kännedom det minimum av krav, som den anser oundgängligt nödvändigt för Polens framtid i territoriellt, politiskt och ekonomiskt avseende. Emellertid har det blivit oss bekant, att ockupationsmakterna med det snaraste skola gripa sig an med alla de frågor, som röra Polens förhållande till makterna. Att den slutliga regleringen av den polska frågan måste ske i samverkan med den polska regeringen, hålla vi ovillkorligt på. Därför grunda sig, såsom jag hoppas, de på sista tiden allmänt gängse ryktena om den ena eller andra lösningen av den polska frågan och om en förminskning av det polska området på lösa hugskott.

»Vad statsrådet beträffar, förefanns avsikten att inkalla detsamma omedelbart efter pingsten på grund av de i förra hälften av maj upptagna underhandlingarna — en plan, som regeringen dock måste uppgiva på grund av att den övertagit förvaltningen. Dessa överläggningar taga medlemmarna fullständigt i anspråk. Resultatet därav kan icke bliva utan inflytande på de förslag, som av regeringen skola framläggas, samt på statsrådets arbetsprogram. Vi måste därför avvakta slutet av dessa förhandlingar om 10 dagar, ty först sedan kan beslut fattas om statsrådets inkallande. Denna tidpunkt torde infalla i andra hälften av juni.

»Dessa båda frågor intressera den offentliga meningen i hög grad och behöva ett officiellt klargörande för att förebygga många oriktiga och på samma gång oroande rykten.»

EN DEMENTI FRÅN DET POLSKA STATSDEPARTEMENTET.

I en artikel »Före kompromissen med Polen» (Berliner Tageblatt Nr 255 d. 21 maj 1918) förklarar herr Erich Dombrowski, att de ledande polska statsmännen med ministerpresidenten Steczkowski i spetsen redan i de närmaste dagarne skola inträffa i Berlin för underhandlingar. Gent emot denna uppgift måste statsdepartementet fastslå, att ingenting är bekant om de polska ministrarnas tilltänkta resa till Berlin. Genom inflätande av en mängd samtal, som herr Erich Dombrowski tydligen har haft med olika politiker i Warschau, väckes ock det intryck, som om chefen för statsdepartementet hade uttalat sig för en bestämd lösning av den polska frågan. Mot en sådan uppfattning måste det polska statsdepartementet inlägga en kraftig gensaga. Under ett samtal med herr Erich Dombrowski påpekade chefen för statsdepartementet endast, att intet annat än Polens integritet kan betraktas som grundval för varje lösning av den polska frågan. Det är vidare ett missförstånd, om i artikeln ett införlivande av de etnografiskt polska områdena östra linien Bug—Naren skulle framställas som en gottgörelse för andra etnografiskt polska områden. Vad slutligen den vitryska frågan beträffar, framhöll chefen för statsdepartementet faktiskt endast att Polen på detta område har vittgående ekonomiska och kulturella intressen och därför med stora sympatier hälsar den vitryska oavhängighetsrörelsen, som söker en närmare anslutning till de västeuropeiska kulturfolken.

Redaktion: PRESSBYRÅN "POLONIA".
Nybrogatan 50 III, ö. g. Allm. Östermalm 2747

Stockholm 1918, Kungl. Hofboktryckeriet Iduns Tryckeri Aktiebolag